

Драженко Јоргић*

Маргарета Скопљак*

Универзитет у Бањој Луци

Филозофски факултет (Студијски програм педагогије)

ИЗАЗОВИ ИСТРАЖИВАЊУ ОБРАЗОВАЊА

Апстракт: У раду је дат преглед савремених схватања о искуствима и истраживању образовања. Преглед тих схватања и емпиријских искустава дат је у односу на различите нивое и облике образовања. Због сложености одређених образовних феномена и понекад „тешких“ путева доласка до сазнања зашто је одређено образовање тако сложено или, рецимо ефикасно или не, неким истраживачима су такве ситуације управо представљале велике изазове. Тако су постјали евидентни изазови истраживачима на подручјима основног, средњег, високог и неформалног образовања. Снимити тренутно стање у образовању, поготово у случајевима гдје је веома тежак приступ истраживању образовања због сложености проблема и предмета истраживања представљаће изазов бројним истраживачима образовања. Како смо свјесни чињенице да ниједан систем образовања није савршен, из тог разлога постоји тенденција да се стално преиситују предности и недостаци „таквог и таквог“ система образовања. Евидентна су два правца дјеловања истраживача на образовање. Један је у функцији корективног рада, односно отклањања недостатака и грешака у образовању, јер оно само по себи није довољно ефикасно. Други правац дјеловања односи се на изазове оним истраживачима који желе својим истраживањима иновирати постојећи систем образовања, без обзира да ли је он довољно или недовољно квалитетан. Дакле, да би омогућили корективне и иновативне активности у основном, средњем, високом и неформалном образовању истраживачима се намећу различити изазови. Неки су остали већ прича из прошлости, док су неки и данас актуелни, а сигурно ће постојати и изазови истраживању образовања у ближој и даљој будућности.

Кључне ријечи: изазови, истраживање, образовање, корективни и иновативни рад.

Увод

Развој образовања на било ком нивоу и у било ком облику подразумијева континуирано праћење исхода образовања. Исходи се могу пратити у процесу, али и на крају једног образовног циклуса, на примјер на крају једног разреда или на крају основне школе. Сврха праћења исхода је у предузимању одређених корективних, али и иновативних мјера у процесу образовања.

* drazenko.jorgic@ff.unibl.org

* margareta.skopljak@ff.unibl.org

Праћење развоја и ефикасности образовања неизводљиво је без емпиријских истраживања. Резултати истраживања управо помажу актуелним просвјетним политикама да предузимају одређене корективне и иновативне мјере, и то све у функцији унапређивања процеса образовања. Дакле, да се претпоставити да је унапређивање образовања уско везано и за истраживање истог.

Истраживачима ефикасности образовања постојали су бројни изазови у прошлости, неки постоје и данас, а вјероватно ће их бити и у ближој и даљој будућности. Оно што је веома тешко и сложено истражити или је скоро неухватљиво за истраживање засигурно ће бити изазов истраживачима. Ту првенствено мислимо на изазове истраживању основног и средњег, високог и неформалног образовања.

Изазови истраживању основног и средњег образовања

На учење утичу многобројни фактори који се могу сагледати кроз когнитивне, афективне и психомоторне циљеве и исходе учења. Међутим, оно што сматрамо веома битним за истаћи је чињеница да се наше школство углавном заснива на развоју когнитивних способности ученика, увелико занемарујући развој афективних способности. Доказе за то можемо видјети кроз појаву различитих облика девијантног понашања дјецe и младих (вршњачко насиље). Због тога сматрамо значајним да циљеви и исходи учења буду више усмјерени на афективно образовање. Хуманистичка психологија представља основно теоријско полазиште афективног образовања чији је основни циљ самоостварење. За афективно образовање може се рећи да је претежно конативно подручје васпитања које се односи на доживљај свијета, интересе, емоције, усвајање ставова и формирања увјерења ученика (Milat, 2005; према Buljubašić-Kuzmanović и Gazibara, 2015). Овај вид образовања треба да се заснива на моралним вриједностима, те ученичким потребама, затим да подстиче самоактуализацију и осјећај властите вриједности. Подстицањем афективног образовања препознаће се нова визија учења и поучавања усмјерена на ученика и његове потребе (Buljubašić-Kuzmanović и Gazibara, 2015).

У педагошкој литератури можемо наићи на истраживања која се баве феноменом дистрибуитивног школског вођења. Дистрибуитивно школско вођење подразумијева

повјерење, сарадњу, бригу, поштовање, отворену комуникацију свих актера васпитно-образовног процеса да партиципирају у процесима доношења одлука (Kovač, Staničić i Buchberger, 2014). Важност повезаности школског вођења и успјешности школа, наставног кадра и постигнућа ученика утврђена је и резултатима PISA истраживања из 2009. и 2012. године у оквиру којег се дистрибутивно школско вођење истиче као један од кључних фактора успјешних школа (OECD, 2010; OECD, 2013). Дакле, овакав вид школског вођења укључује активну партиципацију и сарадњу између наставног кадра, ученика, стручних сарадника, родитеља али и представника локалне самоуправе. У том контексту сходно би било истражити, на примјер, ефекте који на квалитету школског вођења могу имати различити типови интеракције школа и јединица локалне самоуправе, као и обиљежја школских одбора и њихов утицај на квалитет школског вођења (Kovač, Staničić i Buchberger, 2014).

Важан сегмент школске праксе је и развој социјалних вјештина ученика. Један од битних показатеља који има позитиван утицај на развој социјалних вјештина ученика је грађанско образовање. „У оквиру истраживања Вјерска настава и Грађанско васпитање у школама у Србији, које је спровео Институт за педагошка истраживања, Јоксимовић и Максић (2003) указују на то да образовање за грађанско друштво у оквиру предмета Грађанско васпитање доводи до бољег разумијевања сопствених потреба и потреба других, као и до унапређења комуникацијских вјештина“ (Павловић, 2006, стр. 220). Наиме, у Републици Српској наставни садржаји Грађанског образовања реализују се од другог до петог разреда у оквиру одјељенске зајенице, у шестом разреду и завршном разреду средње школе као засебан наставни предмет. С обзиром да су истраживања указала на позитиван утицај грађанског образовања на социјалне вјештине ученика, ово нас доводи у питање да ли би образовање за грађанско друштво требало да буде само један наставни предмет или да се циљеви и исходи овог васпитно-образовног програма уграђују у сваки наставни предмет и свеукупну културу школе као институције. Надаље, које наставне теме би требало да обухвата Грађанско образовање и како би требало да се процјењују дугорочни ефекти образовања за грађанско друштво (Павловић, 2006)?

У посљедњој деценији све већи фокус истраживача је усмјерен на улогу родитеља/породице на школу. “Нова визија укључења родитеља концептуализована је као обухватно и подржавајуће партнерство породица – школа“ (Половина, 2008, стр. 153). У

основи ове визије је чињеница која се темељи на сазнањима да су породица и школа примарни и међусобно испреплетени микросистеми у којима се одвија дјететов живот и развој, те се кроз сарадњу родитеља и школе/наставника може афирмисати друштвена подршка породици и породичним процесима, посебно онима који су релевантни за развој дјецe (Аћуја, 2008; према Половина, 2008). На основу тога сматрамо значајним истражити улогу и допринос директора и наставника у грађењу партнерства са родитељима.

Најчешћи проблеми у нашем школству везани су и за евалуацију васпитно-образовног рада. Познато је да постоје различити индикатори квалитета и врсте евалуације. Тако на примјер, сусрећемо се са проблем објективности оцјењивања у разредној настави гдје је је просјечна оцјена на нивоу разреда чак и преко 4,5. Да би оцјењивање било усмјерено на подизање квалитета васпитања и образовања неопходно је осмислити процес евалуације, затим преиспитивање евалуативних поступака, улоге појединих актера евалуације, начин интерпретације и кориштење резултата. „У том смислу потребно је трагати за евалуативним поступцима који ће бити погодни за унутрашњу евалуацију, укључити актере образовног процеса у процес евалуације и бити погодни за прикупљање података о њиховој перспективи, те обезбиједити кориштење резултата у нормативне сврхе“ (Radulović i Stančić, 2012, str. 261). Један од иновативних евалуативних поступака је вођење портфолиа. Основна сврха портфолиа је подстицање праћења сопственог процеса учења. Вођење портфолиа тако даје прилику за саморегулисаност у учењу, развијање рефлексивности, способности и навика самоевалуације (Pollari, 2000; према Radulović i Stančić, 2012). Портфолио може представљати начин и вредновање рада и учења. Потфолио је намијењен за ученике и наставнике. Ученички портфолио обухвата збирку ученичких радова из које можемо сагледати учениково учење, проблеме у учењу, однос према проблематици и слично. Наставнички портфолио је досије који води наставник о свом раду из ког се могу сагледати карактеристике његовог рада, напредовање, резултати, дилеме, тешкоће и начини на које им је приступио, идеје за даљи рад и слично (Radulović i Stančić, 2012). Дакле, портфолио представља својеврсну колекцију материјала настали у припреми, током и након реализације васпитно-образовног процеса.

Интеграција дјецe с посебним потребама у редовно васпитање и образовање представља проблем који је евидентат у школској пракси. Истраживања су показала да ученици са посебним потребама имају значајно више образовних и васпитних проблема за

разлику од осталих ученика, што доводи до нижег степена социјализације и школског успјеха. Надаље, наставници процјењују да је ученицима са препрекама у учењу и учешћу неопходно више подршке да се јасно изразе њихове потребе и да добијају одговарајућу индивидуалну помоћ у развоју својих друштвених односа и процеса учења (Bouillet and Kudek, 2015). Дакле, да би се инклузивно образовање адекватно планирало и реализовало неопходно је промијенити културу и политику школе која би била утемељена на сарадњи и помоћи свих актера васпитно-образовног процеса, у којој би се сви ученици осјећали прихваћено и подржано од стране његових вршњака и других чланова школске заједнице (Bartolo et al., 2007b; према Bouillet and Kudek, 2015).

Евидентан проблем средњег образовања огледа се у недовољној или готово никаквој повезаности са тржиштем рада, а без тога нема иновативности наставног процеса и конкуритивности ученика. Модернизација и модуларизација Наставних планова и програма, осавремењивање васпитно-образовног процеса и стручне праксе која у највећој мјери одговара потребама послодавца, те развој стручних, генеричких и трансферабилних компетенција – незаобилазни су правци остварења система образовања ка свијету рада и његовим изазовима (Dimov i Vukasović, 2007). Такође, неопходно је истражити потребе послодавца како би се образовали нови стручни профили или гасили неки од постојећих, те преиспитати читав корпус уписне политике. Неопходно је и размислити о потреби отварања каријерног центра чији би задатак био да стручно подржи каријерни развој ученика (Исто).

Очевици смо чињенице да у дјечијим животима, било да се ради о основношколским или средњошколским ученицима, доминирају електронски медији. Разлог томе је што електронски медији пружају визуелизацију, динамичне форме и нелинеарне секвенце знања, активну и интеративну комуникацију (Ковачевић, 2017). Због тога је неопходно да електронске медије премјестимо у школске учионице који ће дјецу оспособити пожељним вјештинама за савремено окружење. Неке од највећих ефеката које нам обезбјеђује васпитање и образовање путем електронских медија су: повећање пажње ученика, повећање мотивације и интересовања, појаву одушевљења савременим концептом наставе, боље разумијевање садржаја, повећање количине запамћеног у односу на традиционалну наставу, могућност примјене знања у новонасталим ситуацијама, повратна информација, *Self*-концепт (Исто). Сходно наведеним подацима било би интересантно истражити начине

успјешног медијског описмењавања младих и критички однос према стереотипним представама који пласирају медији. На тај начин ће ученици научити како да „читају“ и тумаче медијске поруке (Ћерић и Студен, 2006). На основу анализе недавних иницијатива у медијској писмености које су покренули UNESCO, Европска комисија и други, Перез и Варис (Hoze Manuel Perez; Tarjo Varis) су формулисали основне принципе агенде чији је циљ да ојача допринос медијске писмености интеркултуралном дијалогу. Стога требало би истражити могућности које медијска писменост отвара у свијету глобалне комуникације и образовања, те како потенцијал информационо-комуникацијских технологија може да побољша приступ и квалитет образовању (Perez and Varis, 2017). Дакле, један од основних циљева медијске писмености је подстицање и развој критичког односа ученика према медијским садржајима.

Изазови истраживању високог образовања

Поред изазова истраживању основног и средњег образовања постоје и изазови својствени истраживању високог образовања. Неки од тих изазова постоје деценијама, неки су актуелни задњих неколико година, док се и назире неки нови изазови истраживачима високог образовања. Тренутно стање и перспективе високог образовања намећу сами по себи одређене изазове истраживању овог нивоа образовања. Узрочници изазова истраживачима могу бити различити, а неки од њих су: економски аспекти финансирања образовања, показатељи успјешности образовања, релације промјена и друштвених истраживања овог образовања, студентско ангажовање, напредовања у тзв. „парт-тајм“ образовању, инвестирање у образовање, вредновање у образовању, важност научног истраживања у високом образовању, и слични узрочници.

Високо образовање уско је повезано и са развојем привреде. Михајло Бабин је испитивањем потврдио претпоставку да повећање средстава за финансирање високог образовања има позитиван утицај на развој привреде (Babin, 2008). Веома сложено питање у истраживању високог образовања је и *Који су најобјективнији показатељи успјешности у високом образовању?* Неки од веома релевантних показатеља успјешности у земљама као што су Аустралија, Велика Британија и Канада су: студентски показатељи, показатељи запосленика, финансијски показатељи, истраживачки показатељи, показатељи приступа,

показатељи завршетка, ефикасност, и слични (Vašiček, Budimir i Letinić, 2007). Важан изазов истраживачима је и природа односа између промјена у европском високом образовању и истраживања друштвених наука о високом образовању. Два битна питања у вези природе ових односа су: *Ко* врши истраживање о високом образовању? и *Како* истраживање високог образовања утиче на политику и праксу у европском високом образовању? (Deem, 2015). Истраживање ангажовања студената често није критички сагледавано. Истраживачи овог феномена треба да имају у виду и утицаје на ниво ангажованости студената као што су: етничка припадност, старост, пол, социоекономски статус, начин живота и вјеровања, и слични утицаји. Поред ових утицаја битно је и сагледавање ангажовања из угла понашања, као и емоционалних и когнитивних карактеристика ангажовања (Zerke, 2014). Европски систем високог образовања има јасну тенденцију повећавања броја студената – учесника у високом образовању. Поред редовних студената тежња је и да буде што већи број тзв. „парт-тајм“ студената (на пола радног времена). С обзиром на пад регрутовања студената на пола радног времена (случај у Енглеској) велики изазов истраживачима је и испитивање утицаја као што су старост, пол, година студија и привредни оквир на напредовање ових студената, како би се боље разумијевали ови утицаји (Jill, Hugh and Sharon, 2014). Нема сумње да је инвестирање у високо образовање повезано са запошљавањем. Јожеф Кабок је истраживао ефикасност постојећег и новокреираног модела инвестирања. Резултат овог трогодишњег истраживања на Универзитету у Новом Саду у периоду од 2009. до 2011. године био је да се сваке наредне године повећавао број запослених дипломираних студената захваљујући примјени новог модела инвестирања у високо образовање. Овај модел је подразумијевао укљученост већег броја студената него уобичајено, веће пропорционалне трошкове по студенту, већу цијену високог образовања по студенту и сличне параметре (Kabok, 2014). Хусеин Нанић је анализирао високо образовање БиХ-а из угла изазова и перспектива у модерном добу. Он истиче да се БиХ високом образовању намећу бројни изазови, а неки од њих су и: побољшање квалитета и усклађивање поучавања и учења са ширим друштвеним потребама те потребама тржишта рада, повећање броја студената, употреба нових технологија као што су мрежни курсеви те виртуелно или мјешовито учење, промовисање европских принципа високог образовања, и сл. (Nanić, 2014). Значајан изазов истраживачима је и препознавање потенцијалних студената (Mihanović, 2007). У овом случају маркетинг може одиграти битну

улогу. Ефикасност различитих варијанти оцјењивања у високом образовању као што је нпр. синоптичко оцјењивање такође су један од изазова истраживању (Southall & Wason, 2016). Врло важна одлика високог образовања је да су научна истраживања саставни дио високог образовања. Кастеланос и Риос-Гонзалес посебно наглашавају важност научних истраживања у високом образовању са посебним нагласком на студије медицине (Castellanos & Rios-González, 2017).

Тренутно стање високог образовања у многим земљама, поготово неразвијеним је у кризи. Многим истраживачима унутар, али и изван високог образовања „намећу се“ одређени изазови. Они се крећу од изазова истраживању „унутрашњости“ високог образовања, па све до изазова на релацијама повезаности овог образовања са глобализационим процесима, бурним флукутацијама на тржишту рада, веома промјењивом природом људског рада као и убрзаним научним, технолошким и друштвеним промјенама.

Изазови истраживању неформалног образовања

Као што и у различитим нивоима формалног образовања постоје одређени изазови истраживачима тако исто постоје и изазови истраживању неформалном образовању. Они су условљени различитим факторима. Неки од њих су: садржаји образовања, временско и новчано улагање, мотиви учешћа, стање образовања, повезаност са формалним образовањем, утицај на развој, улога наставника, упознатост, укљученост, задовољство образовањем, и слични фактори.

Програми неформалног образовања могу бити од користи и у функцији изградње мира. Очигледан примјер је студија случаја из Карамоце у Уганди (tromјесечни период у 2015. години). У овом случају програми неформалног образовања су обично постављени како би омогућили да се учи у околностима и срединама који ојачавају неједнак приступ формалним образовним институцијама (Datzberger, 2017). Узорци учешћа, и временског и новчаног улагања у неформално образовање имају своје сличности, али и разлике у одређеним европским земљама. Компаративне анализе засноване на подацима из анкете о образовању одраслих из 2011/12. године показују да се земље са сличним стопама често групишу, обично показују високе стопе учешћа у нордијским земљама, ниске стопе у

земљама јужне Европе, средње стопе у англосаксонским земљама и средње-ниске стопе у постсоцијалистичкој централној и источној Европи (Kaufmann, 2015). Истраживање Коскериса и Каралиса на узорку грчких учесника неформалног образовања показало је да постоје двије категорије мотива за учешће у истом, и то: јачање самопоуздања у вези са континуираним развојем и потреба за побољшањем и јачањем друштвених односа (Koskeris and Karalis, 2016). Једна истраживачка студија случаја неколицине волонтера показала је какве су њихове перцепције о учењу у неформалном образовању. На основу резултата овог истраживања Норквист и Лефлер закључују да се подјела између формалног и неформалног учења може посматрати као ретардација развоја формалног и неформалног образовања у духу доживотног учења (Norqvist and Leffler, 2017). Невладине организације имају значајну улогу у попуњавању празнина насталих у формалном образовању. Тако је, на примјер истраживање у Бразилу о искуствима и моделима неформалног образовања у функцији развоја медијске писмености препознало три димензије медијског образовања, и то: приступ/коришћење, критичко разумијевање и продукција медијских садржаја (Carpino and Martínez-Cerdá, 2016).

Изазове истраживању неформалног образовања препознајемо и у региону (нпр. БиХ и Хрватска). Расправљајући о повезаности образовања и развоја Пастуовић наглашава да за стратешко планирање образовања треба водити рачуна о цјелини друштвеног контекста. Он такође истиче како је недовољно истражено и питање односа између развоја особе и појединих димензија друштвеног развоја макар се начелно сматрало да је развој особе предуслов осталих развоја (Pastuović, 2012). Будућност цјеложивотног образовања увелико зависи и од улоге наставника још у формалном образовању. Радека истиче, позивајући се на статистичке показатеље, како је чак 3/4 дјеломично или потпуно незадовољних наставника квалитетом властитог перманентног усавршавања гдје се као проблеми таквог стања истичу: недовољна количина понуђених садржаја, недовољна могућност укључивања у програме усавршавања, скромно вријеме и финансијска средства предвиђена за усавршавање, те слаба организација цјелокупног система усавршавања (Radeka, 2007). Компаративно истраживање у Хрватској показало је да је недостатак слободног времена једна од основних препрека за укључивање грађана Осиека и Ријеке у неформалне програме (Simel, 2011). Поврат од улагања у образовање, односно од улагања у људски капитал веома је сложено идентификовати, односно „измјерити“. Велики је проблем

чињеница да нема информација о знањима стеченим неформалним образовањем, као ни о вјештинама стеченим искуством, које могу бити важна компонента људског капитала (Šošić, 2003). Јединствен, одржив и стабилан систем неформалног образовања на нивоу државе Босне и Херцеговине још није успостављен. Анализа стања неформалног образовања у БиХ показује поред бројних резултата, између осталог и да није развијена свијест о значају и улози менаџмента у сектору неформалног образовања, те да је оно недовољно развијено да би могло одговорити модерним захтјевима тржишта рада (Кука, 2012).

С обзиром на сложеност (не)видљивости и мјерљивости ефеката неформалног образовања јако много је изазова истраживачима овог образовања. Истраживање ефикасности је можда највећи међу њима. Остали изазови вјероватно ће зависити од актуелног стања и статуса овог образовања, али и од ефеката формалног образовања, као и од потреба тржишта рада.

Закључак

Корективни и иновативни рад у образовању неизводљив је без истраживања образовања. Бројна истраживања, кренувши од њихових различитих врста, парадигми и оријентација извођена су на свим нивоима и облицима образовања. Тако се евидентна разна лонгитудинална, трансферзална, квантитативна, квалитативна и многа друга истраживања у основном, средњем, високом и неформалном образовању.

Разне истраживачке студије, акциона истраживања, експерименти, студије случаја и сличне студије потврђивале су различито затечена стања ефикасности образовања. Негдје су била повољна, а негдје неповољна стања у образовању. Управо су неповољна стања ефикасности образовања била изазови многим истраживачима да установе узроке затечених стања.

У свим нивоима и облицима образовања постојали су изазови истраживању, неки су чак и данас актуелни, док се исто тако на основу одређених показатеља актуелног стања у образовању назиру и одређени изазови истраживању у блиској и даљој будућности. Све слабости формалних и неформалних образовних система неће се тако лако отклањати ако

се не откривају узроци тих слабости. Откривање тих узрока биће изазов многим истраживачима образовања.

Литература

- Babin, M. (2008). Makroekonomski aspekt finansiranja visokog obrazovanja. Efikasnost i kvalitet Bolonjskih studija Trend. Преузето са http://www.trend.uns.ac.rs/stskup/trend_2008/radovi/tema4/t4-4.pdf.
- Bouillet, D. i Kudek Mirošević, J. (2015). Učenci s teškoćama i izazovi obrazovne prakse. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 17(Sp. Ed. 2), 11-26.
- Buljubašić-Kuzmanović, V. i Gazibara, S. (2015). Izazovi afektivnog obrazovanja. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 13(2), 213-228.
- Vašiček, V., Budimir, V. i Letinić, S. (2007). 2. Pokazatelji uspješnosti u visokom obrazovanju. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 110, 51.
- Datzberger, S. (2017). Peacebuilding through non-formal education programmes: a case study from Karamoja, Uganda. *International Peacekeeping*, 24(2), 326-349.
- Deem, R. (2015). What is the Nature of the Relationship between Changes in European Higher Education and Social Science Research on Higher Education and (Why) Does It Matter?. *Journal of European Integration*, 37(2), 263-279.
- Dimov, J. i Vukasović, M. (2007). *Srednje stručno obrazovanje i potrebe tržišta rada u Beogradu*. Beograd: Alternativna akademska obrazovna mreža, Centar za obrazovne politike.
- Zepke, N. (2014). Student engagement research in higher education: questioning an academic orthodoxy. *Teaching in Higher Education*, 19(6), 697-708.
- Jameson Jill, Joslin Hugh, Smith Sharon, University of Greenwich, UK. (2014). An ESRC HIVE-PED Research Report: How age, gender, class and industry frame complex pragmatic, delayed progression patterns to higher education for apprentices in England. *Society for Research into Higher Education Annual Conference December, 2014: Celtic Manor*.
- Kabok, J. (2014). Model investiranja u visoko obrazovanje sa aspekta većeg zapošljavanja diplomiranih studenata. *Megatrend revija*, 11, 133-146.
- Kaufmann, K. (2015). Non-Formal Education in International Comparison: Patterns of Participation and Investment in Selected European Countries. *Online Submission*, 2(4), 239-267.
- Kovač, V., Staničić, S. i Buchberger, I. (2014). Obilježja i izazovi distributivnog školskog vođenja. *Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 63(3), 395-412.
- Ковачевић, М. (2017). *Медији и образовање-изазови савременог доба*. Нови сад. Очитано: 11.09.2017. <http://kpolisa.com/KP4-5/Pdf/kp06-VIII-2-Kovacevic.pdf>.
- Koskeris, A., & Karalis, T. (2016). Non-Formal Education Activities For The Enhancement Of Knowledge And Skills: Investigation Of Non-Explicit Motives For Participation. *European Scientific Journal, ESJ*, 12(19).
- Kuka, E. (2012). Aktualno stanje neformalnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 3(2), 54-59.
- Mihanović, Z. (2007). Uloga korisnika u visokom obrazovanju: jesu li studenti aktivni dionici?. *Market-Tržište*, 19(1), 115-132.

- Nanić, H. (2014). Visoko obrazovanje: Izazovi i perspektive u moderno doba. Trenutni izazovi i perspektive. Преузето са <https://ssrc.ibu.edu.ba/assets/ssrc/userfiles/files/ZBORNIK-TOM-II.pdf>.
- Norqvist, L., & Leffler, E. (2017). Learning in non-formal education: Is it “youthful” for youth in action?. *International Review of Education*, 63(2), 235-256.
- OECD (2010): PISA 2009 Results: What Makes a School Successful? – *Resources, Policies and Practices (Volume IV)*. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264091559-en/>.
- OECD (2013): PISA 2012 Results: What Makes Schools Successful? *Resources, Policies and Practices (Volume IV)*. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264201156-en/>.
- Pavlović, B. (2006). Factors and challenges of successful education for civil society. *Zbornik Instituta za pedagoska istraživanja*, 38(1), 205-224.
- Pastuović, N. (2012). Obrazovanje i razvoj. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Učiteljski fakultet u Zagrebu. Преузето са http://www.idi.hr/wp-content/uploads/2014/03/oir_sadrzaj.pdf.
- Perez H. M. & Varis T. (2017). *Medijska pismenost i novi humanizam*. Преузето са: <http://www.medijskapismenost.net/dokument/Medijska-pismenost-i-novi-humanizam>.
- Половина, Н. (2008). Доприноси школе грађењу партнерства са родитељима. *Зборник института за педагошка истраживања*, 1, 152-171.
- Radeka, I. (2007). Uloga nastavnika u cjeloživotnom obrazovanju. *Pedagogijska istraživanja*, 4(2), 283-289.
- Radulović, L. i Stančić, M. (2012). Portfolio kao sredstvo evaluacije iskustva učenja u nastavi. *Tematski Zbornik: Kvalitet u obrazovanju – izazovi i perspektive*. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu i Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Simel, S. (2011). Neformalno obrazovanje odraslih kao model obrazovanja. *Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva*, 15(1.(26)), 47-58.
- Southall, J., & Wason, H. (2016). Evaluating the use of synoptic assessment to engage and develop lower level Higher Education students within a Further Education setting. *Practitioner Research in Higher Education*, 10(1), 192-202.
- Ђерић, И. и Студен, Р. (2006). Стереотипи у медијима и медијско описмењавање младих. *Зборник Института за педагошка истраживања*, 38 (2), 456-471.
- Caprino, M. P., & Martínez-Cerdá, J. F. (2016). Media Literacy in Brazil: Experiences and Models in Non-formal Education/Alfabetización mediática en Brasil: experiencias y modelos en educación no formal. *Comunicar*, 24(49), 39.
- Castellanos, Y. C., & Rios-González, C. M. (2017). The importance of scientific research in higher education. *Medicina Universitaria*. Преузето са <https://www.journals.elsevier.com/medicina-universitaria/>.
- Šošić, V. (2003). Premija za obrazovanje i ulaganja u ljudski kapital u Hrvatskoj. *Financijska teorija i praksa*, 27(4), 439-455.

CHALLENGES TO RESEARCH OF EDUCATION

Summary

The paper presents an overview of contemporary understanding of experiences and research of education. An overview of these perceptions and empirical experiences is given in relation to different levels and forms of education. Because of the complexity of certain educational phenomena and sometimes the "difficult" ways of coming to know why education is so complex or, say, efficiently or not, some of these researchers have been very challenging. Thus, evident challenges to researchers in areas of primary, secondary, high and non-formal education have become evident. To capture the current state of education, especially in cases where there is a very difficult approach to the study of education due to the complexity of the problem and the subject of research, will pose a challenge to numerous researchers of education. As we are aware of the fact that no education system is perfect, for this reason there is a tendency to constantly examine the advantages and disadvantages of "such and such" education system. Two directions of the researchers' work on education are evident. One is in the function of corrective work, that is, the elimination of defects and mistakes in education, because it is not effective enough in itself. The second direction of action relates to challenges to those researchers who want to innovate their existing education system, whether it is sufficient or insufficiently high quality. Therefore, in order to enable corrective and innovative activities in primary, secondary, high and non-formal education, researchers are faced with various challenges. Some have remained a story from the past, while some are still current, and there will surely be challenges to researching education in the near and further future.

Key words: challenges, research, education, corrective and innovative work.